

Література

1. Климов Е. А. Шлях до професії / Е. А. Климов. – Л., 1974. – 190 с.
2. Кон І. С. Психологія ранньої юності / І. С. Кон. – М. : Освіта, 1989. – 335 с.
3. Костюк Г. С. Роль професійного самовизначення в формуванні особистості / Г. С. Костюк // Проф. орієнтація учнів / упор. З. С. Нечипорук. – К., 1971. – С. 17–26
4. Крягжде С. П. Психологія формування професійних інтересів / С. П. Крягжде. – Вільнюс, 1981. – 195 с.
5. Психологія професійної підготовки. – СПб., 1993. – 324 с.
6. Ярошенко В. В. Школа і професійне самовизначення учнів / В. В. Ярошенко. – К., 1983. – 112 с.

С. В. Коновець,
м. Київ

ЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТІСНОГО ПІДХОДУ ДО ЕСТЕТИЧНОГО ТА ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

У статті проаналізовано значення особистісного підходу до естетичного та етичного виховання студентів, майбутніх педагогів; виявлено особистісні якості, котрі мають бути притаманні студенту-майбутньому вчителю.

Ключові слова: *особистісний підхід, естетичне та етичне виховання, цілісна гармонійна особистість, студент-майбутній педагог.*

За сучасних умов особливого значення у процесі естетичного та етичного виховання студентів набуває особистісний підхід, який допомагає повніше виявити якості цілісної гармонійної особистості, котрі неодмінно мають бути притаманні майбутньому педагогу.

Проблема естетичного та етичного виховання індивіда, який свідомо прагне до особистісної самореалізації, набуває усе більшої ваги для дослідників різних наукових галузей. На основі аналізу наукових досліджень багатьох учених: філософів, психологів, педагогів (Г. Айзенк, М. Бердяєв, І. Бех, В. Біблер, Д. Богоявленська, А. Брушлинський, Л. Виготський, С. Гончаренко, А. Грецов, А. Дистервег, І. Зязюн, Р. Кеттел, О. Леонт'єв, М. Лещенко, В. Лоунфельд, А. Маслоу, В. Моляко, А. Петровський, Я. Пономар'єв, К. Роджерс, О. Рудницька, Ж. Ж. Руссо, Г. Уоллес, Е. Фромм) стає ймовірним те, що конче необхідним є використання особистісного підходу до естетичного та етичного виховання сьогочасних студентів.

Визначну роль означеного підходу підкреслює відомий учений-психолог І. Бех, вважаючи, що його використання у педагогічних впливах на особистість знімає конфлікти між різними актуалізованими потягами особистості та обмеженнями, які накладаються на них умовами соціального порядку, а також вимогами міжособистісних стосунків і здорової соціальної інтеграції. Науковець також зазначає, що для успішного перебігу цих процесів необхідно їх гармонізувати шляхом узгодження та перетворення на особистісно важливі цінності людини, на засадах яких власне формується цілісна гармонійна особистість [1].

Відомо, що особистісний підхід ґрунтується на положеннях гуманістичної теорії, розробленої дослідниками різних історичних періодів та наукових

галузей. У змісті цієї теорії підкреслено, що саме людина є найвищою цінністю у суспільстві. Відтак, слушним стає твердження, що будь-яка людина має право на достойне життя, освіту, виховання, безпеку, працю, особистісний розвиток і самореалізацію у багатьох царинах життєдіяльності. Безпосередньо у педагогічних дослідженнях особистісний підхід допомагає враховувати і відображати волевиявлення, потреби, а також індивідуальні, вікові й інші особливості людини. Важливо зазначити, що особистісний підхід сприяє побудові змісту, форм і методів педагогічного впливу на індивіда, який може навчатися, розвиватися та виховуватися в адекватних – безпечних і комфортних умовах взаємодії людей із суспільством та поміж собою. Одночасно особистісний підхід сприяє детальнішому розгляду і формуванню таких важливих компонентів людини, як: індивідуально-особистісні, логічно-інтелектуальні, етично-емоційні та естетично-творчі.

Окрім того, особистісний підхід, як певна альтернатива усталеним пріоритетам авторитарної та знаннево-інформаційної педагогіки, уможлиблює пошук і запровадження нових способів розуміння сутності й змісту професійної діяльності фахівця. Йдеться про врахування не лише предметно-знанневих ресурсів його підготовки, але й базових положень з інших наукових галузей, що досліджують проблеми людини як особистості, котра спроможна до вибору рішень, вчинків, діяльності, самоосвіти, самовиховання, саморозвитку, самооцінки, самореалізації та самовдосконалення. Відтак, у сучасних умовах особливої актуальності набуває особистісно орієнтована педагогіка.

Як відомо, особистісна орієнтована педагогіка ґрунтується на гуманістичних засадах та визнанні безсумнівної цінності й неповторності людської особистості. За висновками сучасних дослідників проблем особистісно орієнтованої педагогічної концепції (І. Бех, Л. Виготський, І. Зязюн, О. Леонтєв, В. Кан-Калік, В. Семиченко та інші), у процесі навчання і професійної підготовки студентів-майбутніх учителів передусім необхідно дбати про їхнє естетичне та етичне виховання, розвиток індивідуальності, творчого потенціалу та формування особистісної гармонійності, цілісності й креативності.

Названими вченими доводиться, що гармонійно сформована цілісна особистість має бути усталеною системою індивідуалізованих та соціально вагомих рис людини, що актуалізуються в процесі взаємодії з тими, кого розвивають, навчають і виховують. Іншими словами, з огляду на основні засади особистісно орієнтованої педагогіки, особистісний підхід уможлиблює забезпечення: а) індивідуально-особистісної орієнтації відносно кожного студента під час його навчання у вищому навчальному закладі; б) індивідуально-особистісної орієнтації майбутнього вчителя стосовно кожного учня під час їхньої взаємодії у педагогічному процесі; в) індивідуально-особистісної орієнтації кожного педагога щодо своїх можливостей і загалом – самого себе; г) індивідуально-особистісної орієнтації відносно вирішення педагогічних завдань, котрі виникають у процесі педагогічної “суб’єкт-суб’єктної” взаємодії з урахуванням особливостей певних педагогічних ситуацій.

Важливо також згадати розроблену видатним вітчизняним ученим-психологом А. Петровським концепцію персоналізації, відповідно до якої індивід характеризується не лише потребою бути особистістю, але й спроможністю бути особистістю. Зокрема, дослідник вважає, що загалом процес формування особистості слід розглядати з двох позицій: 1) як формування особистості у сенсі її розвитку, коли зазначається, що вже існує та що може бути розвинуте в певній особистості засобами цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу; 2) як формування особистості з погляду її цілеспрямованого виховання, яке А. Макаренко називав “проектуванням особистості”. При цьому підкреслюється, що зазначені позиції не тотожні одна одній, однак створюють нерозривну єдність, що, на нашу думку, певною мірою уможлиблює ефективність вивчення й формування цілісної творчої особистості майбутнього вчителя.

Отже, слід визнати, що завдяки особистісному підходу можливо стимулювати формування пізнавальних, культурних, духовних й естетичних інтересів особистості, а також розвиток її індивідуальності, творчої самосвідомості, цілісності, гармонійності та креативності. До того ж такий підхід виступає інтеграційним способом щодо реалізації й системного підходу, оскільки передбачає у будь-якій ситуації виходити з положення про цілісність особистості як системи, котра діє у певних умовах. Тобто, особистісний підхід спроможний сприяти оптимізації процесу формування цілісної творчої особистості студента як майбутнього вчителя у межах історичного, соціального, культурного й освітнього простору. Це, своєю чергою, може забезпечити усталеність і певну гармонію у взаємодії з навколишнім світом.

Ще до недавнього часу використовуване у теорії та практиці поняття “цілісна особистість” було тісно пов’язане з поняттям “всебічна особистість”, що застосовувалося навіть частіше за попереднє. Однак нині, у сучасному суспільно-культурному й освітньому просторі зорієнтованість процесу формування особистості на її всебічність, вочевидь, стала недостатньою. Адже під цілісністю сучасні дослідники розуміють не лише всебічність та гармонійність особистості, але й як найоптимальніший варіант розвитку конкретної особистості загалом. Іншими словами – коли цілісність особистості визначають як гармонію теоретичної та практичної діяльності, то різнобічність її розвитку не буде адекватною поняттю цілісності, оскільки людина може бути всебічно розвиненою, але водночас – не бути цілісною особистістю.

Цілісність особистості, окрім всебічності, охоплює і конкретний, структурно оформлений індивідуальний прояв у діяльності за принципом єдності “всебічності” та “однобічності”, поряд з іншими її особливостями і якостями. За Л. Виготським, “...ціле не виникає механічним шляхом із суми окремих частин, але має специфічно своєрідні властивості та якості, котрі не можуть бути виведені з простого поєднання окремих якостей” [2, с. 115].

Варто процитувати думку Е. Фромма, який зазначав, що під особистістю необхідно розуміти “...цілісність вроджених та набутих психічних властивостей, що характеризують індивіда та роблять його унікальним” [4, с. 55]. Отже, цілісність особистості не передбачає обов’язкового збігу з її всебічністю, котра сама по собі ще не може зробити людину цілісною. При цьому доцільно

підкреслити, що цілісність особистості ґрунтується на таких основних функціях, як: пізнавальна, адаптивна, комунікативна, регулятивна, оцінно-ціннісна та творчо-розвивальна.

У теорії творчості проблема формування цілісної гармонійної особистості розглядається у різних аспектах: її естетичної та етичної вихованості, освіченості, самобутності та індивідуальності, а також творчого розвитку (творчого мислення, творчого потенціалу, творчої обдарованості, творчих здібностей, творчої діяльності, креативності). Наразі, за твердженням С. Гончаренка, цілісною особистістю можна назвати таку, “...яка передбачає одночасний і гармонійний розвиток її сутнісних сил, єдність її інтелектуальних, емоційних і фізичних можливостей. Цілісна особистість є гармонійним розвитком і єдністю в людині світогляду і соціально позитивної активності, взаємодією всіх сутнісних сил, здатності до морального вибору, самооцінки, самокерування, самовиховання і постійної творчості” [3, с. 14].

На підставі узагальнення теоретичних джерел уявляється можливим твердження, що під цілісною гармонійною особистістю слід розуміти таку особистість, яка на засадах естетичної та етичної вихованості має внутрішні передумови, що забезпечують її мотивацію до пошукової активності, творчої діяльності та дослідницької поведінки. Окрім того, саме така особистість спроможна до актуалізації творчого потенціалу в різних видах життєдіяльності з власної ініціативи та усвідомленим вибором творчо спрямованих засобів.

Узагальнюючи зазначене, ймовірним є висновок, що саме особистісний підхід, сенсом якого є індивідуально-особистісна адаптація кожним студентом себе самого й вироблення на цих засадах власного стилю професійно-педагогічної та творчої діяльності, робить найактуальнішою діяльність, котра одночасно є діяльністю не лише предметно-спеціальною, але й людинознавчою.

Отже, не буде перебільшенням сказати, що особистісний підхід до естетичного та етичного виховання студентської молоді може відчутно підвищити якість актуалізації набутого естетично-етичного тезаурусу і досвіду у майбутній педагогічній діяльності. У контексті потреби в удосконаленні сучасної мистецької освіти, упровадження результатів науково-експериментальних досліджень стосовно використання особистісного підходу до естетичного та етичного виховання студентів-майбутніх педагогів, за нашим переконанням, може бути не лише доречним, але й корисним та необхідним для педагогів, психологів, батьків. А передусім – для цілісних гармонійних особистостей, тобто усіх тих, хто прагне здійснювати повноцінний творчий розвиток дітей і молоді.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2-х кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003.
2. Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 3 т. / Л. С. Выготский. – М., 1983. – т. 3.
3. Гончаренко С. У. Цілісність педагогічної системи і процесу: методологічний аспект / Філософія педагогічної майстерності : зб. наук. пр. / редкол.: Н. Г. Ничкало (голова) [та ін.]. – Київ–Вінниця : Вінниця, 2008.
4. Фромм Э. Человек для себя. Исследование психологических проблем этики / пер. с англ. – Минск : ПКМП “Коллегиум”, 1992.